

FLEKSJA

Władysława Książek-Bryłowa

AMBIWALENCJA RODZAJU RZECZOWNIKÓW TYPU

KIESZEŃ

O ambiwalencji rodzaju gramatycznego można mówić wówczas, gdy na płaszczyźnie morfonologicznej języka zachodzą wahania rodzaju gramatycznego¹. Za przykład takich wahań niech nam posłużą rzeczowniki typu *kieszeń* należące do grupy deklinacyjnej żeńskiej spółgłoskowej. Rzeczowniki te, jak zobaczymy w dalszym toku rozważań, cechują pewne właściwości szczególnie sprzyjające wahanom rodzajowym.

Podstawę materiałową niniejszego szkicu stanowią słowniki języka polskiego: staropolski², języka XVI wieku³, Lindego⁴, języka Mickiewicza⁵, języka Paska⁶, Słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego⁷, Słownik poprawnej polszczyzny W. Doro-

¹ Zjawisko ambiwalencji rodzaju gramatycznego może mieć szerszy zasięg w języku, jednakże autorka ogranicza się tym razem tylko do zwrócenia uwagi na uwarunkowania fleksyjne ambiwalencji w zebranych w tym celu przypadkach.

² Słownik staropolski, t. I-VII (A - Rozproszyć), Wrocław-Warszawa-Kraków 1953-1977.

³ Słownik polszczyzny XVI wieku, t. I-X (A - Korzyść), Wrocław-Warszawa-Kraków 1966-1976.

⁴ S. B. L i n d e, Słownik języka polskiego, t. I-VI, Lwów 1854-1861.

⁵ Słownik języka Adama Mickiewicza, t. I-IX, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1962-1977.

⁶ Słownik języka Jana Chryzostoma Paska, t. I-II, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965-1973.

⁷ Słownik języka polskiego, red. W. D o r o s z e w s k i, t. I-X, Warszawa 1958-1968.

szewskiego⁸ i materiały gwarowe z *Małego atlasu gwar polskich*⁹, a także materiały do atlasu gwar Lubelszczyzny, znajdujące się w Zakładzie Języka Polskiego UMCS.

Ważność zróżnicowania rodzajowego jest dla języka polskiego niezwykle istotna, ponieważ na tej podstawie opiera się podział na typy odmiany imiennej i część paradygmatu czasowników. I tak np. mówimy o przynależności rzeczownika do jednej z trzech grup rodzajowych. Każdej z nich właściwy jest swoisty zespół form, a ich poprawny wybór w użyciu języka zależy między innymi od tego, czy odmieniany rzeczownik został słusznie zaliczony do tej lub innej grupy o określonym rodzaju gramatycznym¹⁰.

Celem niniejszego szkicu, poświęconego rzeczownikom ambiwalentnym rodzajowo, jest uchwycenie mechanizmu powstawania wahań, bliższe określenie ich kierunkowości i frekwencji.

Przechodząc do opisu wahań rodzajowych trzeba wprowadzić pewne ustalenia wstępne. Jak wiadomo, każdy rzeczownik składa się co najmniej z dwu morfemów¹¹: rdzennego - związanego z systemem leksykalnym i fleksyjnego - związanego z systemem gramatycznym (morfemy gramatyczne nie muszą być wyrażone substancjalnie). Morfemy gramatyczne istnieją jako wiązki cech gramatycznych¹² (podobnie jak wiązki cech dyferencjalnych fonemu), np. *-emu* wyraża jednocześnie następujące cechy¹³: 1) cechę przypadku (celownik); 2) cechę rodzaju męskiego i nijakiego; 3) cechę liczby pojedynczej; 4) cechę przymiotnika. Poszczególne cechy będą oznaczone symbolicznie¹⁴: + N - imię, Pro - zaimek, l Num - liczba

⁸ *Słownik poprawnej polszczyzny*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1973.

⁹ *Mały atlas gwar polskich*, red. K. Nitsch, M. Karaś, t. I-XIII, Wrocław-Warszawa-Kraków 1957-1970.

¹⁰ D. Buttler, H. Kurkowska, H. Satkiewicz, *Kultura języka polskiego*, Warszawa 1973, s. 132.

¹¹ Terminu *morfem* używa się tu w odniesieniu do jednostki typu funkcjonalnego.

¹² S. Chaimowicz, *O jednostkach sfery gramatycznej*, Wopr. Jaz. 1968, z. 6, s. 26-29.

¹³ Chaimowicz, op. cit. i inni proponują nazywać poszczególne cechy wiązki gramemami.

¹⁴ Oznaczenia symboliczne za: J. Bechert, D. Clément, W. Thümmele, K. Wagner, *Einführung in die generativ Transformationsgrammatik*, Monachium 1970, s. 137-160.

pojedyncza, 2 Num - liczba mnoga, 1 Gen - rodzaj męski, 2 Gen - rodzaj żeński, 3 Gen - rodzaj nijaki; 1 Cas - mianownik, 2 Cas - dopełniacz, 3 Cas - celownik, 4 Cas - biernik itd. + to granica morfemów¹⁵. Każdorazowo będzie podana klasa [Kla], do której dany rzeczownik należy. Wyróżniono następujące klasy rzeczowników: 1 Kla - rzeczowniki męskie, 2 Kla - rzeczowniki żeńskie, 3 Kla - rzeczowniki nijakie, V - o samogłoskowym zakończeniu wyrazu, C - o spółgłoskowym zakończeniu wyrazu, $\Rightarrow$ kierunek zmian.

Wahania rodzajowe wszystkich rzeczowników przedstawiają się w języku polskim następująco¹⁶:

$$\text{I} \quad \begin{bmatrix} + \text{ N} \\ - \text{ Pro} \\ 1 \text{ Num} \\ 1 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Kla C} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix} \Rightarrow \begin{bmatrix} + \text{ N} \\ - \text{ Pro} \\ 1 \text{ Num} \\ 2 \text{ Gen} \\ 2 \text{ Kla V} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix}$$

Sytuacja tego typu jest właściwa takim rzeczownikom, jak np. *kafel* $\Rightarrow$ *kafła*.

$$\text{II} \quad \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 1 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Kla C} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix} \Rightarrow \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 2 \text{ Gen} \\ 2 \text{ Kla C} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix}$$

Wahania tego rodzaju możemy obserwować na przykładzie wymiany *ten desen* $\Rightarrow$ *ta desen*.

$$\text{III} \quad \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 2 \text{ Kla C} \\ 2 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix} \Rightarrow \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 3 \text{ Kla C} \\ 3 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix}$$

Jest to wymiana typu: *ta naręcz* $\Rightarrow$ *to naręcze*.

$$\text{IV} \quad \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 2 \text{ Kla V} \\ 2 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix} \Rightarrow \begin{bmatrix} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ 2 \text{ Kla C} \\ 2 \text{ Gen} \\ 1 \text{ Cas} \end{bmatrix}$$

Tę grupę reprezentują rzeczowniki: *klacz* $\Rightarrow$ *klacza*.

Uwzględniona przez autorkę grupa rzeczowników żeńskich spółgłoskowych (2 Kla C) da się wydzielić w podtyp deklinacyjny na

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Wprowadzenie oznaczeń symbolicznych, przejętych z gramatyki transformacyjnej (patrz przyp. 14), zostało podyktowane dążeniem do przejrzystości opisu, nie przesądza to jednak o zasadach stosowanej przez autorkę metodologii.

podstawie szeregu odrębności morfonologicznych, których tutaj przytaczać nie potrzeba. Jest to bardzo nieliczna grupa wyrazów, wyjąwszy rzeczowniki żeńskie odprzymiotnikowe na *-ość*, które są niemal formacją potencjalną, stojącą na pograniczu fleksji i derywacji, o tak dużej frekwencji użycia, że to decyduje o jednolitości fleksji tych rzeczowników.

Ilość badanych przez autorkę rzeczowników na tle zasobu leksykalnego polszczyzny przedstawia się następująco: cały słownik języka polskiego pod redakcją W. Doroszewskiego liczy ok. 100 000 wyrazów, z czego rzeczowniki stanowią około $\frac{1}{4}$ słownictwa, czyli ponad 25 000. Z tego na rzeczowniki żeńskie przypada 35%, co wynosi ok. 7750 wyrazów. Tenże słownik notuje 320 rzeczowników żeńskich spółgłoskowych (bez zakończonych na *-ość*), co stanowi 1,6% rzeczowników żeńskich, przy czym stosunek badanych rzeczowników do rzeczowników żeńskich w ogóle wynosi 1 : 26.

Jest rzeczą zastanawiającą, że te rzeczowniki tak dobrze utrzymują się w systemie od najdawniejszych czasów, ponieważ z synchronicznego punktu widzenia są one kategorią formalnie identyczną z rzeczownikami rodzaju męskiego. Jednakże zbieżność ta nie pozostaje bez wpływu na fleksję wspomnianej grupy wyrazów, które ulegają dwojakiego typu zmianom, oznaczonych powyżej jako grupy II i IV. Zmiana IV polega na dodaniu do czystego tematu morfu końcówkowego *-a*, który z semantycznego punktu widzenia jest elementem redundantnym, nie jest natomiast elementem redundantnym z punktu widzenia synchroniczno-formalnego. Zachodzi tu przejście: od formy mało wyrazistej, nietypowej, do formy w danej sferze użycia języka jednoznacznej¹⁷, typowej, częstszej, np. *kiesz* > *kieszenia*, *klacz* > *klacza* i wiele innych. J. Chludzińska-Świątecka zalicza tę zmianę do wypadków słowotwórstwa fleksyjnego¹⁸, a P. Zwoliński¹⁹ podkreśla czysto formalną rolę tego typu formantów.

Deklinacja obu podtypów jest identyczna z wyjątkiem form biernika, który nie jest wcale przypadkiem najczęstszym (16% udziału).

¹⁷ Odnosić się to może do formy gwarowej lub historycznej.

¹⁸ J. Chludzińska-Świątecka, Budowa słowotwórcza rzeczowników w gwarach Warmii i Mazur, Prace Filol. 1972, t. XXII, s. 27.

¹⁹ P. Zwoliński, O funkcji zamykającej formantów, referat wygłoszony na konferencji poświęconej morfologii języka polskiego, Łódź 14-15 XI 1977.

łu w paradygmacie). Ta interferencja, a właściwie jednolitość paradygmatów, powinna spowodować wchłonięcie grupy [2 Kła C] przez [2 Kła V]. Jednakże [2 Kła C] utrzymuje się powodując także zmiany o kierunku przeciwnym (częste kontrol zamiast kontrola, parcel zamiast parcela). Podkreślić tu chyba należy uwarunkowania pozafleksyjne i uwypuklić szczególną pozycję mianownika. Pierwszy przypadek jako ośrodek krystalizacyjny frazy nominalnej, która pełni ważną funkcję w fazie nazywania, zachowuje się trwale w swojej pierwotnej postaci podtrzymywanej przez tradycję.

Odziedziczona z języka prasłowiańskiego deklinacja rzeczowników żeńskich spółgłoskowych typu *kość* na gruncie polskim zmieniła tylko dwie końcówki fleksyjne i to ogólnodeklinacyjne: celownik i miejscownik liczby mnogiej. Interferencja obu omawianych wzorów odmiany została zaświadczona, np. *stę. stę. ziemię > ziemię, przyjaźniej, otchłaniej* itp.²⁰

Gdy chodzi o najstarszą fazę ewolucji badanego paradygmatu okazuje się, że sprawa nie przedstawia się jasno. I tak np. etymologowie nie są zgodni co do pierwotnej przynależności deklinacyjnej niektórych z tych rzeczowników, por. np. prasłowiańskie **ceval|cevi*²¹, *karm < *karm|karmu*²², *przeręba|przerębel*²³. Ta oboczność formy istniała już w chwili tworzenia się języka polskiego i istnieje do dzisiaj nie tylko w języku polskim, ale i w innych językach słowiańskich²⁴.

Oprócz tej wymiany, polegającej na dodaniu, bądź braku końcówki fleksyjnej *-a*, zachodziły także inne przesunięcia, kiedy w grę wchodziła zmiana elementu sufiksalnego: *-ew||-wa, -wia, -el||-la*. Nasuwa się pytanie, czy jest to zmiana uwarunkowana fleksyjnie. Wydaje się, że na to pytanie należałoby odpowiedzieć

²⁰ Por. wtórne formy *przyjaźniej, otchłaniej* pod wpływem *ziemię > ziemię*; S. Rospond, *Gramatyka historyczna*, Warszawa 1971, s. 264-265.

²¹ F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa-Kraków 1952-1976.

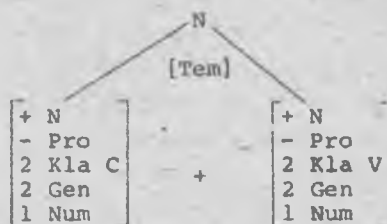
²² Ibid.

²³ Por. B. Kreja, *Drobiazgi słowotwórcze. Przerębel*. *Jęz. Pol.* 1977, z. 2, s. 120-122.

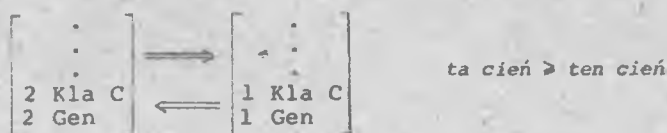
²⁴ Por. J. Stanisław, *Dejiny slovenského jazyka*, t. II, *Tvaroslovie*, Bratysława 1958, s. 170. Por. słowac.: *obec||wsh. słowac. opca*; pol. *nadzieja*, scs. *naděja||słowac. nadej*; słowac. *zem*, czes. *země*, ros. *zemlja*.

twierdząco. Powstanie tego typu form, co podeszew, poszew, krok-wa, muszel, od wyrazów podeszwa, poszwa, krokiew, muszla z synchronicznego punktu widzenia tłumaczyć należy wyrównaniem na osi paradygmatycznej.

Jednakże jest to zjawisko dawne i ogólnosłowiańskie. Historycznie mamy tu przemieszanie dwu typów wyrazów: prasłowiańskiej V deklinacji (spółgłoskowej) z -a tematową i wyrazami zapożyczonymi. Dzisiaj, niekiedy trudno ustalić, które formy są pierwotne, a które wtórne²⁵. Ta ostatnia zmiana jest szczególnym przypadkiem przesunięć IV typu:

Oprócz powyższych zmian istnieje inny mechanizm przesunięć:

Zmiana ta powstaje w wyniku interferencji paradygmatów deklinacyjnych, co ilustruje zamieszczony diagram 1.

Diagram 1

	Liczba pojedyncza						Liczba mnoga						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	
m													
z													

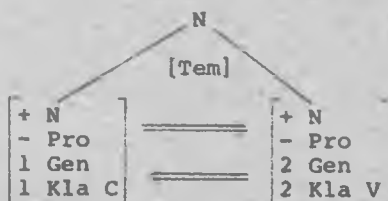
-φ
 -e
 -i

Zestawienie w diagramie 1 pokazuje, że cecha [Gen] - rodzaju jest nieokreślona w całej liczbie mnogiej paradygmatów, w liczbie pojedynczej tylko w 5 przypadkach da się ją wyodrębnić. Jednakże i te przypadki cechuje daleko posunięty synkretyzm. W tej

²⁵ V. V á ž n ý, *Historická mluvnická česká*, t. II, *Tvarosloví. I část. Sklonování*, Praha 1970, s. 94-95.

sytuacji rzeczowniki typu *narośl* zmieniają formę na jednoznaczna: *ta narośl* > *ten narośl* > *ten narost*.

Z interferencji dwu różnych paradygmatów wynika także ambiwalencja rodzaju u rzeczowników wspólnotematowych o następującej strukturze:

Do wymienionych klas deklinacyjnych należą rzeczowniki z obocznością przyrostków *-ek||-ka*, *-el||-ła* w całej serii wyrazów, por. *rodzynek||rodzynka*, *butel||butla*, *ten muszel||ta muszla* itp.²⁶ Deklinacja obu podtypów graficznie przedstawia się tak, jak w diagramie 2.

Diagram 2

	Liczba pojedyncza						Liczba mnoga						
	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	M.	D.	C.	B.	N.	Ms.	
m													
ż													

-ek
 -ka
 -ki

Diagram 2 obrazuje możliwość interferencji obu paradygmatów. Pominąwszy w analizie 3 końcówki liczby mnogiej (C., N., Ms.) jako ogólnodeklinacyjne, występujące na całym obszarze zachodnio- i wschodniosłowiańskim²⁷, widzimy, że końcówka *-ki* występuje aż 5 razy na 18 możliwych, 10 końcówek jest synkretycznych wobec 8 niesynkretycznych. Na uwagę zasługuje także końcówka dopełniacza liczby mnogiej; w mowie potocznej spostrzega się końcówkę *-ów* zarówno dla rodzaju męskiego, jak i żeńskiego (*ten rodzynek*, *ta rodzynka* = D. lm. *rodzyneków*) lub *ten rodzynek* = D. lm. *rodzynek*. Oczywiście 6 końcówek w 3 przypadkach wspólnodeklinacyjnych wzmagają jeszcze tę zbieżność paradygmatów.

²⁶ J. Tokarski, *Fleksja polska i jej opis w świetle możliwości mechanizacji w urządzeniu przekładowym*, Por. Języ. 1963, z. 9, s. 360-378.

²⁷ Stanisław, *op. cit.*, s. 22.

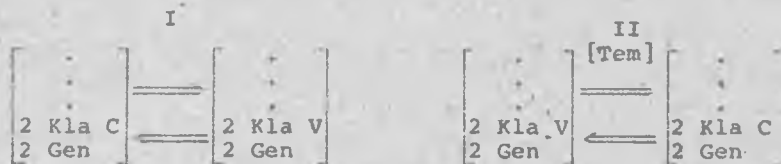
Oboczność typu *rodzinek||rodzynka* posiada też motywację semantyczną: ze względu na swe właściwości realnoznaczeniowe rzeczowniki te występują najczęściej w liczbie mnogiej, stąd też nieokreśloność rodzaju. Wydaje się jednak, że zarówno w tym typie rzeczowników, jak i w typie: *butel||butla*, *fałd||fałda* zbieżność paradygmatów odgrywa bardzo dużą rolę.

Wracając do rzeczowników dwurodzajowych typu *ta gąszcz||ten gąszcz* odnotować należy jeszcze jedną, dość wyraźną, potwierdzoną przez szereg wyrazów tendencję do zmiany rodzaju na jednoznaczny, na nijaki. Formy rodzaju nijakiego mają wyraźne wykładniki formalne w mianowniku, przy bierniku równym mianownikowi, stąd też mogą się wydawać bardziej jednoznaczne, por. przykłady wahań: *skroń||skronie*, *błoń||błonie*, *naręcz||naręcze*, *zaroś||zarośle*. Niektóre przeobrażenia formalne już się w języku dokonały.

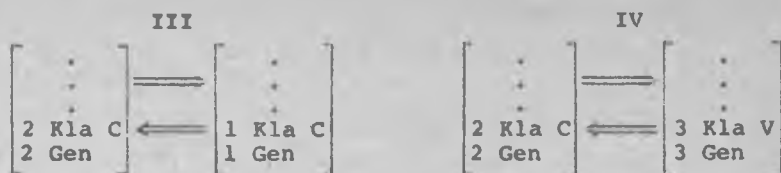
W drugiej części tego artykułu postaramy się pokazać, jak przedstawia się obecne użycie rzeczowników, które cechują wahania rodzaju. W tym celu ze *Słownika poprawnej polszczyzny*²⁸ wybrano rzeczowniki, wobec których są specjalne wskazówki-zalecenia co do rodzaju, a następnie poddano je weryfikacji u użytkowników języka, przeprowadzając odpowiednią ankietę wśród studentów polonistyki UMCS. Ankietę zawierającą 60 pytań o rodzaj i formę mianownika danego rzeczownika wypełniły 122 osoby, co daje 7320 form.

Respondenci pochodzili z różnych środowisk społecznych, głównie z województw południowo-wschodniej Polski: lubelskiego, chełmskiego, białsko-podlaskiego, zamojskiego, przemyskiego, rzeszowskiego, rzadziej z kieleckiego i radomskiego.

Ankieta składała się z pytań o rzeczowniki obrazujące wyżej omówione zjawiska:

²⁸ *Słownik poprawnej polszczyzny.*

Najwięcej kłopotów sprawiła grupa pytań o formy mianownika następujących wyrazów: *brzytwa, brukiew, dratwa, krokiew, listwa, łyżwa, podeszwa, poszwa, pochwa, panew, żagiew*: 50% respondentów popełniło przynajmniej 1 błąd, 25% - więcej niż 1 błąd. Tylko wyraz *łyżwa* był podawany prawie bezbłędnie (2 błędy). Pozostałe wyrazy sprawiały mniejsze lub większe kłopoty: ankiety w tej części miały liczne poprawki i skreślenia, co świadczy o wątpliwościach respondentów.

Równie dużą różnorodność form obserwowano w pytaniach pierwszej grupy. Powszechnie wystąpił z zakończeniem na -a rzadko używany wyraz *piśń*, ale obok niego także *mysz*, *kłacza* (3 razy), *przerębla* (90% odpowiedzi), *kokosza*, *gęśla* itp. Były także zmiany o kierunku przeciwnym: *kontrol* (80%), *parcel*, *kosztel* ([2 Gen] lub [1 Gen]) - 40%. W rzeczownikach typu *tafla* - *tafel* mniej było wahań, ale także wystąpiły w ilości ok. 10%.

Cechą regionalną było używanie prawie w 90% form *ten-gerber*, w 30% - *ten pomarańcz*.

Celem porównania przeprowadzono analogiczną ankietę wśród studentów polonistyki Uniwersytetu Śląskiego. Ankietę zawierającą 60 pytań, wypełniło 60 osób, co daje 3600 form. W tej grupie także najwięcej błędów było w II grupie rzeczowników (na -wa, -ła). Równie często (60%) pojawiał się błędny dopełniacz liczby mnogiej rzeczowników *mysz*, *podeszwa* (*myszów*, *mysz*, *podeszw*).

Na podstawie wspomnianej ankiety widać, że rzeczowniki o nie ustalonym rodzaju gramatycznym należą do kompetencji przeciętnego użytkownika języka. Mówiący rzeczywiście nie wie, do którego paradygmatu deklinacyjnego ma dany wyraz zakwalifikować. Ich nieregularność (a więc niesystemowość) zdaje się być motywowana systemem.

W gwarach omawianych rzeczowników jest znacznie więcej i to takich, które w języku ogólnym mają już ściśle określony rodzaj (por. np. *ten kieszeń* || *ta kieszeń* || *ta kieszenia*, *ten cień* || *ta cień*). Należy sądzić, że większość dialektalnych form obocznych stanowi

pozostałość stanu dawniejszego. W historii rozwoju polszczyzny były okresy o mniejszej lub większej ilości rzeczowników ambiwalentnych rodzajowo. W XVI wieku, kiedy język nie jest jeszcze rygorystycznie znormalizowany, można znaleźć bardzo dużo rzeczowników dwurodajowych, por. np. *dropi||dropia*, *faidekl||faidka*, *gardziel* (męski i żeński).

Podobne wahania można spotkać później u pisarzy pochodzących z peryferiów zasięgu polszczyzny. Tak np. A. Mickiewicz, chętnie wprowadzający do swych utworów język potoczny, używa ok. 500 razy rzeczowników dwurodajowych.

Istnienie rzeczowników o nie ustalonym rodzaju gramatycznym miało także przyczyny w zewnętrznej historii języka. W okresie większego napływu zapożyczeń wyrazów obcych do polszczyzny zwiększa się ilość rzeczowników o nie ustalonym rodzaju, które z czasem przyjmują i utrzymują jeden rodzaj, por. np. *aloes* - rodzaj męski, żeński i nijaki; *agrest* - rodzaj męski i żeński; *echo* - 3 rodzaje; *heben* - rodzaj żeński i męski (przykłady pochodzą ze *Słownika polszczyzny XVI wieku*). Z nowszych zapożyczeń znane są powszechnie: *cytat||cytata*, *ten||ta planeta*, *satelita*. W tego typu wyrazach zapożyczonych zwykłą kierunek zmian biegnie od wielorodajowości ku jednorodajowości²⁹.

W przypadku rzeczowników o postaci nietypowej dla danej kategorii spodziewany kierunek zmian powinien wychodzić od formy nietypowej do typowej; w praktyce językowej mamy tu jednak oddziaływanie dwustronne: *ten deseń* > *ta deseń*, pod wpływem *ta kieszka*. Wkraczamy tu w zagadnienie form analogicznych, a w procesach analogii czysto morfologicznej niewykluczone są także analogie czysto formalne, niemal mechaniczne.

Wydaje się, że dopóki będą istniały w języku formy nieliczne, mało wyraziste, nietypowe, zapożyczone, dopóki będą zachodziły zbieżności form fleksyjnych, powodujące interferencję różnych typów paradygmatów, dopóty będziemy spostrzegać wypadki ambiwalencji rodzaju gramatycznego na tle wspomnianych wyżej okoliczności.

Uniwersytet M. Curie-Skłodowskiej
Lublin

²⁹ Pełne zestawienie rzeczowników ambiwalentnych rodzajowo, które zawiera *Słownik języka polskiego* (red. W. Doroszewski) daje Z. Staszkowska w artykule pt. *Wahania rodzaju w języku polskim*, Rozprawy Kom. Jęz. ŁTN 1975.

Władysław Książek-Bryłowa

GENDER AMBIVALENCE IN NOUNS OF THE TYPE KIESZEŃ

The present study is based on Polish vocabularies and dictionaries and dialect data. It describes gender shifts in some nouns, particularly in consonantal, feminine non-adjectival ones. The conclusion is that the changes in those nouns are of two kinds: 1) they are transferred to masculine group of nouns (and, at the same time, in some masculine nouns they tend to change the gender into feminine), and 2) they take on the ending *-a*, typical of feminine nouns.

The paper also discusses linguistic data obtained from Polish Departments of Lublin University and Silesia University in Sosnowiec. The questionnaire revealed that the students of those departments as representatives of all speakers of Polish show differences in the use of gender of some nouns.